

Людмила Данько

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Г. Г. ВАЩЕНКА

Дивовижною, як і у більшості талановитих національних педагогів, чий талант розквітнув напередодні виникнення й утвердження Української Народної Республіки, є доля одного з творців української освітньо-виховної системи професора Григорія Григоровича Ващенко (1878-1967). Вітчизняні історики педагогіки у своєму розпорядженні практично не мають достовірних джерел про життя, теоретичну і практичну діяльність колись популярного в Україні педагога, який повертається на Батьківщину завдяки першим публікаціям віце-президента координаційного осередку українських громадських центральних установ у Європі Омеляна Ковалю (Брюссель) та німецького дослідника творчої спадщини А. С. Макаренка і його сучасників Гьотца Хілліга (Марбург), адже саме в еміграції провів значну частину свого життя Г. Г. Ващенко.

Г. Ващенко вчителював у Полтавській єпархіальній жіночій школі, потім викладав у духовній школі в Кутаїсі (Грузія), та 1911 р. повернувся в Україну і навчав дітей у середніх школах Тульчина та Ромнів.

Людина непересічна, різнобічних талантів, він залишив вагомий слід і в художній прозі, поезії та драматургії: оповідання "Німий" (1900), поема "Сіндорта" (1902), поетична збірка "Пісня в кайданах" (1907), п'єса "Сліпий" (1909), збірка художніх творів "До ґрунту" (1911) та ін., що в той час викликали схвальний відгук критики і громадськості.

З поваленням самодержавства у 1917 р. Григорій Ващенко поринає в національно-громадську роботу і, зокрема, у творення рідного шкільництва. У той час з ініціативи товариства "Шкільна освіта" майже по всіх містах України виникають спеціальні учительські курси, і для організації тих курсів Г. Ващенко не шкодує сил і знань. Прилуки, Ромни, Хорол – терен його діяльності.

Повернувшись до Полтави, він працює викладачем учительського інституту і водночас директором учительської семінарії, яка тоді працювала на так званій Шведській Горі.

У 1918 р. в Полтаві створено Український університет, у якому Г. Ващенко стає доцентом-викладачем. 1918-1920 рр. – це роки мужньої боротьби Григорія Григоровича за українську національну культуру й українську школу. За це Г. Ващенка арештувала денікінська влада у 1919 р., і тільки завдяки впливовим особам йому вдалося уникнути смерті. З приходом червоних і з ліквідацією семінарії на Шведській Горі Г. Ващенко перейшов працювати в містечко Білики, де йому вдалося поставити на високому рівні навчання в національному дусі. Однак уже в 1923 р. йому довелося покинути школу в Біликах: до його виховної діяльності почали приглядатися партійно-комсомольські органи, і справа опинилася в суді. Г. Ващенко втік до Полтави і врятував своє життя.

У 1927 р. Г. Г. Ващенко стає професором і керівником (завідувачем) кафедри педагогіки Полтавського педагогічного інституту. У цей період він пише першу фундаментальну працю, яка багато років не втрачає своєї актуальності, – “Загальні методи навчання”. Через чотири роки, в 1933-му голодоморному році, цей твір кваліфіковано як прояв українського буржуазного націоналізму, “визнано шкідливим, заборонено і вилучено з ужитку”.

Після двох з половиною років безробіття професор Г. Ващенко був змушений залишити Україну й переїхати до Сталінграду, де з вересня 1936 р. одержав роботу в Сталінградському педагогічному інституті. До Полтави він повернувся у 1940 р. і відновив працю керівника аспірантської групи, а також очолив кафедру педагогіки.

У 1946 р. за кордоном відновлюється Спілка української молоді (СУМ), хрещеним батьком якої стає професор Г. Г. Ващенко, який співпрацював з Українською вільною академією наук, у Науковому товаристві імені Тараса Шевченка, в українських емігрантських (зарубіжних) виданнях “Українська трибуна”, “Український самостійник”, “Шлях перемоги”, “Визвольний шлях”.

Будучи глибоко релігійним і толерантним до інших віросповідань, Г. Ващенко рішуче виступав проти тієї української преси, що намагалася підсилювати ворожнечу між українцями православними і католиками. Він обстоював думку, що між цими віросповіданнями немає суттєвої різниці і що обидва мають заслуги перед українським народом у збереженні української народності. Основним завданням національних церков є забезпечити своїх вірних служителів єдино правильного гасла: “Бог і Україна”. Сенат Богословської академії присвоїв йому почесне звання доктора “гоноріскавза”.

Г. Г. Ващенко в історії української педагогіки посідає особливе місце як автор досліджень, які в такому обсязі і з таких позицій

ще не розроблялися. Це передусім “Виховний ідеал”, “Система навчання”, “Виховання любові до Батьківщини”, “Організаційні форми навчання”, “Виховна роль мистецтва”, “Засади естетичного виховання”, “Тіловиховання як виховання волі і характеру” та ін.

Зарубіжні дослідники життя і творчості професора Г. Г. Ващенко вважають його творцем повного курсу української національної педагогіки, яка відповідає духові рідного народу, випереджаючи час, свідчить про невичерпні етнопедагогічні можливості українців.

У критиці стану освіти в СРСР Г. Ващенко окреслив парадоксальність ідей про безкласовість радянського суспільства і водночас формування нових класів та кастовості, інакше кажучи, поворот до дореволюційного стану. Г. Ващенко в основу системи освіти в самостійній Україні ставить подолання більшовицької системи, її тоталітарного характеру, що спрямовували освіту і виховання підростаючого покоління як знаряддя у боротьбі за опанування світу.

Г. Ващенко рішуче виступав проти методів рефлексології, поширених у СРСР, у тому числі й в Україні, у вихованні молоді, вважаючи їх насильством над психічними процесами людини. “До того ж у виховній системі України були відсутні національні моменти, – констатує Г. Г. Ващенко, – що призводило до денационалізації, а при тому робився наголос на вихованні інтернаціоналізму в його російському розумінні. Нарешті, освіта в УРСР була позбавлена елементів гуманістичних наук і зводилася до технічно-професійного характеру, про що дбали школи соціального виховання і професійного спрямування”.

Така система освіти не могла відповідати потребам українського народу, який століттями плекав духовні вартості, що втілювалися в його високій культурі, літературі і мистецтві, а також стали основними складниками побуту широких народних мас.

Виходячи з цього, Г. Ващенко будує українську національну систему освіти, головними елементами якої є такі: її ідеалістичне світосприймання, яке відкидає більшовизм з його матеріалізмом і атеїзмом; християнська мораль як основа родини і здорового суспільства; високий рівень педагогічних наук, що мають у минулому світлі сторінки письменництва княжої доби, “Повчання дітям” Володимира Мономаха, філософські вчення Григорія Сковороди, учнів Могиллянської академії, твори геніального педагога К. Ушинського та ін.; організація педагогічних досліджень і розбудова педагогічних станцій і лабораторій; видання педагогічних творів, шкільних підручників, літератури для молоді різного віку має бути на найвищому мистецькому і технічному рівні.

Г. Ващенко пропонує прийняти таку структуру для системи освіти у вільній Україні:

- переддошкільне і дошкільне виховання: материнський догляд або ясла (до трьох років), дитячий садок (від 3 до 6 років);

- початкова школа (від 6 до 14 років);
- середня школа: класична гімназія, реальна школа, середні технічні школи, учительська семінарія, середня агрономічна школа, середня медична школа (від 14 до 18 років);
- висока школа: університет, високі технічні школи, педагогічний інститут, академія мистецтв, консерваторія, військова академія (від 18 до 22-23 років);
- позашкільна освіта;
- науково-дослідні установи: академія наук, академія педагогічних наук.

Уважний аналіз створеної Г. Г. Ващенком структури системи освіти у вільній Україні свідчить, що вона в цілому, з урахуванням стану тогочасної відбудови державності, задовольняла б усі потреби державотворення.

Професор Г. Г. Ващенко у своїх працях багато уваги приділяв проблемам виховного ідеалу як мети виховання. В основу виховного ідеалу він поклав загальнолюдські та національні цінності, моральні закони творення добра і боротьби зі злом, за побудову справедливого ладу, виплеканого на любові та красі.

Ці моральні цінності Г. Г. Ващенко виводить з християнської віри і релігії.

Сучасна педагогічна громадськість, і зокрема учительська молодь, наслідуючи заповіді Г. Г. Ващенка, цього відданого Україні вченого, творця вітчизняної виховної системи, вшановує пам'ять звитяжця, беручи участь у діяльності Українського педагогічного товариства імені Григорія Ващенка, вивчає творчий спадок одного з найзначніших вчених-педагогів України, прагне втілити у практику відбудови національної школи незалежної держави найсуттєвіше з того, що нині допомагає зводити національну систему виховання та освіти української молоді.

Список використаної літератури

1. *Ващенко Г.* Загальні методи навчання: підручник для педагогів / Г. Ващенко. – К., 1997. – 415 с.
2. *Погрібний А.* Виховний ідеал педагога-державника: Григорія Ващенка / А. Погрібний // *Освіта*, 1998. – № 29-30. – С. 1–3.
3. *Погрібний А.* Григорій Ващенко: віхи біографії / А. Погрібний // *Освіта*, 2003. – №12. – С. 8.